

Nationell källa för ordinationsorsak 2021

Vidareutveckling och stöd till implementering

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till alternativaformat@socialstyrelsen.se

Artikelnummer 2021-12-7672

Publicerad www.socialstyrelsen.se, december 2021

Förord

Socialstyrelsen har fått regeringens uppdrag att fortsätta upprätthålla och vidareutveckla den nationella källan för ordinationsorsak (S2020/09593). I uppdraget har bl.a. ingått att kontinuerligt uppdatera, kvalitetssäkra och utveckla den information som ingår i systemet samt att stödja en bred implementering i vård- och omsorgsverksamheterna.

Denna rapport utgör redovisning av uppdraget, som ska redovisas senast den 15 december 2021 till Regeringskansliet (Socialdepartementet). Årets uppdrag är en fortsättning på tidigare uppdrag och ligger i linje med Vision e-hälsa 2025.

Uppdragets syfte är att den nationella källan för ordinationsorsak ska bidra till ökad patientsäkerhet genom en effektivare och säkrare ordinationsprocess. Processen ska kunna tillgodose de behov av information om en patients läkemedelsordinationer som berörda aktörer har, inklusive patienten själv.

Den nationella källan för ordinationsorsak förvaltas löpande och är implementerad i skarp drift i ett drygt tiotal regioner. Uppgiften om ordinationsorsak kommer att ingå som en viktig komponent i den nationella läkemedelslistan (NLL).

Ansvarig enhetschef på Socialstyrelsen har varit tillförordnad enhetschef Charlotta Holm Sjögren. Rapporten har sammanställts av projektledare Torbjörn Sjölin och hälsoinformatiker Emma Hultén.

Olivia Wigzell
Generaldirektör

Innehåll

Förord.....	3
Sammanfattning.....	5
Uppdrag och bakgrund.....	6
Uppdragets ingående delar.....	7
Syfte	7
Genomförande och resultat	8
Upprätthållande och vidareutveckling	8
Stöd till bred implementering	9
Stöd till systemutveckling	9
Kommunikation och samverkan	10
Fortsatt arbete	12
Referenser	14

Sammanfattning

Socialstyrelsen har fått regeringens uppdrag att under 2021 fortsätta att upprätthålla och vidareutveckla den nationella källan för ordinationsorsak inom området läkemedelsbehandling, samt ge stöd till bred implementering (S2020/09593). Syftet med det framtagna kodsystemet är att både ordinatorer och patienter ska få bättre information om varför en tidigare ordinator har valt att påbörja, ändra, fortsätta med eller sätta ut en läkemedelsbehandling. Uppgift om ordinationsorsak kommer att ingå som en viktig komponent i den kommande nationella läkemedelslistan (NLL).

Socialstyrelsen har byggt upp en förvaltningsorganisation och uppdaterar kodsystemets innehåll veckovis utifrån förändringar på läkemedelsmarknaden. Utöver löpande aktiviteter som syftar till att underhålla kodsystemet och upprätthålla en god kvalitet har ordinationsorsaker inom terapiområdena ögon och psykiatri genomgått en särskild kvalitetsgranskning.

Kodsystemet finns tillgängligt för implementering i vårdens informationssystem sedan 2019 och är hittills implementerat i 14 regioners vårdinformationssystem. Idag nyttjar vårdsystemen kodsystemet genom anrop till tjänster som tillhandahålls i Sil, Svenska informationstjänster för läkemedel. För att stödja en bred implementering har Socialstyrelsen bl.a. deltagit i E-hälsomyndighetens testarbete med Förskrivningskollen. Myndigheten har också analyserat möjligheten till kompletterande distributionsformer för informationen, utöver anrop till Sil-tjänster. En dialog har förts med Inera avseende möjligheten att integrera kodsystemet med Infektionsverktyget genom att samordna de termer och koder som används.

Arbetet med kompletterande distributionsformer och integrationen med Infektionsverktyget är exempel på områden där vidare aktiviteter planeras.

Uppdrag och bakgrund

Socialstyrelsen har fått regeringens uppdrag att under 2021 fortsatt upprätthålla och vidareutveckla den nationella källan för ordinationsorsak inom området läkemedelsbehandling (S2020/09593). För läkemedel finns det ett särskilt stort behov av att orsaken till ordinationen och ändamålet med en behandling är angivna. Anledningen är att en ordinator behöver veta varför en tidigare ordinator har valt att påbörja, ändra, fortsätta eller avsluta en läkemedelsbehandling för att kunna fatta ett välgrundat beslut om fortsatt handläggning. Därutöver behöver den patient som ska genomföra behandlingen på egen hand få tydlig information om, och god förståelse för, varför han eller hon ska ta sina läkemedel. En patientsäker och samlad ordinationsprocess förutsätter att det finns en bakomliggande struktur för att dokumentera ordinationsorsaker och att denna struktur används.

Begreppet *ordinationsorsak* används som ett samlingsbegrepp för *behandlingsorsaker* och *ändringsorsaker*. Behandlingsorsak definieras enligt Socialstyrelsens termbank som den omständighet som är skälet till den läkemedelsbehandling som ordineras. En ändringsorsak är skälet till en ändring av behandlingen. Den nationella källan för ordinationsorsak består av två delar:

1. Ett kodsysteem bestående av knappt 1 800 begrepp för ordinationsorsaker av typen behandlingsorsak, och ca 1 200 behandlingsändamål samt deras kopplingar till unika läkemedel. Kodsysteemet täcker samtliga godkända läkemedel och rikslicenser (lagerberedningar som tillverkas i mer än 1 000 förpackningar per år). Alla kopplingar mellan behandlingsorsaker och läkemedel baseras i dagsläget på indikationer i läkemedlens godkända produktresumé (SPC, Summary of Product Characteristics).
2. Ett separat, mindre, kodsysteem med en handfull (åtta stycken) ordinationsorsaker av typen ändringsorsak.

Ordinationsorsakerna kodas med begrepp och koder från begreppssystemet Snomed CT¹. Dessa koder möjliggör att informationen kan utbytas mellan olika it-system med bibehållen betydelse. Nationell källa för ordinationsorsak är tänkt att fungera som ett dokumentationsstöd och inte ett beslutsstöd.

Arbetet med att ta fram den nationella källan för ordinationsorsak påbörjades 2012. Socialstyrelsen tog då fram strukturerade termer för ordinationsorsaker och behandlingsändamål med koppling till läkemedel inom tre ATC-grupper². Under 2014 kompletterades källan med ordinationsorsaker och behandlingsändamål för alla läkemedel på den svenska marknaden. Sedan 2015 har Socialstyrelsen haft årliga uppdrag att förvalta och uppdatera det framtagna kodsysteem och sedan 2019 finns det tillgängligt för implementering i vårdens it-system.

¹ <https://www.socialstyrelsen.se/utveckla-verksamhet/e-halsa/snomed-ct/>

² Anatomic Therapeutic Chemical classification system, ett klassificeringssystem för läkemedel.

Uppgift om ordinationsorsak kommer att ingå som en viktig komponent i den kommande nationella läkemedelslistan (NLL)³. NLL skulle ursprungligen ha varit fullt införd i vården den 1 juni 2022 men har p.g.a. covid-19-pandemin blivit uppskjuten till den 1 maj 2023.

Projektet svarar upp mot de mål i Socialstyrelsens verksamhetsplan som handlar om att erbjuda verksamheterna en ändamålsenlig informationsstruktur, termer och begrepp för utveckling av strukturerad dokumentation [1].

Arbetet ligger också i linje med och bidrar till vision e-hälsa 2025 samt det fördjupade arbetet 2020–2022 inom ramen för den nationella läkemedelsstrategin, framför allt avseende fokusområde 2 *Utmaningar med uppföljning av läkemedelsanvändning* [2].

Uppdragets ingående delar

Uppdraget för 2021 är en fortsättning på tidigare utförda uppdrag [3]. Enligt uppdraget i regleringsbrevet ska Socialstyrelsen fortsatt upprätthålla och vidareutveckla den nationella källan för ordinationsorsak. Socialstyrelsens ansvar för förvaltningen ska avse kontinuerlig uppdatering, kvalitetssäkring och utveckling av systemets terminologi och koder samt annan information som ingår i systemet.

Inom årets uppdrag ska Socialstyrelsen också stödja en bred implementering av den nationella källan för ordinationsorsak i vård- och omsorgsverksamheterna, särskilt i samband med införandet av den nationella läkemedelslistan. I denna del av uppdraget ingår att fortsatt kommunicera nyttan med att använda den nationella källan för ordinationsorsak samt att aktivt stödja testning och implementering av kodsystemet i vård- och omsorgsverksamheterna, bl.a. genom att ge användarstöd där så efterfrågas och genom en vidareutveckling av anvisningar för kodsystemet användning.

Syfte

Syftet med uppdraget är att den nationella källan för ordinationsorsak ska bidra till ökad patientsäkerhet genom en effektivare och säkrare ordinationsprocess. Denna process ska kunna möta de behov av information om en patients ordinationer som berörda aktörer har. Både ordinatören och patienten ska kunna veta varför tidigare ordinatörer har valt att påbörja, ändra, fortsätta med eller sätta ut en läkemedelsbehandling. Utgångspunkten är således patientens och vårdens behov.

Användning av kodsystemet möjliggör ett strukturerat sätt att dokumentera ordinationsorsaker och behandlingsändamål i samband med läkemedelsbehandling. Det bidrar till en ensad terminologi och underlättar därmed kommunikationen mellan olika aktörer.

³ <https://www.ehalsomyndigheten.se/tjanster/yrkesverksam/nationella-lakemedelslistan/>

Genomförande och resultat

Upprätthållande och vidareutveckling

Sedan mars 2019 uppdaterar Socialstyrelsen innehållet i den nationella källan för ordinationsorsak löpande utifrån förändringar på läkemedelsmarknaden. Varje vecka tillgängliggörs en ny version till vårdens informationssystem via de Sil-tjänster (Svenska informationstjänster för läkemedel) som Inera AB (nedan kallat Inera) tillhandahåller. En inventering från Inera i juni 2021 visade att två vårdinformationssystem hittills har implementerat den nationella källan för ordinationsorsak och därmed nås användare i 14 regioner.

Under året har förvaltningsgruppen, vid sidan av de veckovisa uppdateringarna, genomfört flera aktiviteter för att underhålla kodsystemet och upprätthålla en god kvalitet, exempelvis:

- Kopplingar av ordinationsorsaker har uppdaterats för alla läkemedel i databasen enligt indikationer i gällande godkända produktresuméer.
- Rikslicensernas aktuella produktresuméer och deras överensstämmelse med kopplade behandlingsorsaker har kontrollerats, en årlig kvalitetskontroll. Produktresuméer för rikslicenser efterfrågas i enlighet med Läkemedelsverkets inrådan direkt från tillverkarna.
- Synonyma termer för ordinationsorsakerna har kontinuerligt tillförts.
- Ordinationsorsaker inom terapiområdena ögon och psykiatri har genomgått en särskild kvalitetsgranskning. Det finns en långsiktig plan att kontinuerligt gå igenom samtliga terapiområden för att säkerställa att kopplade behandlingsorsaker är konsistenta och relevanta inom gruppen. Årets terapiområden valdes ut bl.a. efter att användare återkopplat med synpunkter på dessa två områden.
- Effektiviteten i förvaltningsprocessen har undersökts, såtillvida att nyttkomna läkemedel samt ändringar i befintliga produkters indikationer ska bli tillgängliga för vårdens system med minsta möjliga dröjsmål. I detta arbete har interna förvaltningsrutiner granskats samt diskussioner förts med E-hälsomyndigheten om tillgång till statistik som gör effektiviteten mätbar.

Vartefter att läkemedel med helt nya indikationer tillkommer, t.ex. ”covid-19”, eller indikationstexter förändras, behöver Snomed CT-koder läggas till, justeras eller tas bort i den nationella källan för ordinationsorsak. I de fall där helt nya Snomed CT-begrepp behöver skapas involveras Socialstyrelsens Snomed CT-förvaltning.

Det löpande förvaltningsarbetet och distributionen till vården, via Ineras Sil-tjänster, sköts med hjälp av det förvaltningsverktyg som E-hälsomyndigheten tillhandahåller. Förvaltningsgruppen tycker att verktyget är funktionellt och att det väl stödjer de arbetsprocesser som krävs för att upprätthålla innehållet i den nationella källan för ordinationsorsak. Myndigheterna har en bra dialog kring förbättrings- och utvecklingsmöjligheter.

Socialstyrelsen har på det sätt som beslutats i överenskommelser och avtal haft fortsatt tät kontakt med E-hälsomyndigheten och Inera när det gäller kodsysteemets förvaltning. Vid gemensamma förvaltningsmöten har frågor kring utveckling av förvaltnings- och distributionsverktyget samt frågor som rör implementering diskuterats. Under året har en ny version av verktyget driftsatts med ett mindre antal utvecklingsönskemål och funktionalitetsförbättringar. Socialstyrelsen ansvarar för förvaltningen av kodsysteemets innehåll, E-hälsomyndigheten ansvarar för förvaltningen av förvaltnings- och distributionsverktyget och Inera har ansvar för att tillhandahålla kodsysteemets till hälso- och sjukvårdens system via Sil.

Stöd till bred implementering

I uppdraget betonas vikten av att stödja implementering av den nationella källan för ordinationsorsak och att kommunicera nyttan med att använda den i vård- och omsorgsverksamheterna. Socialstyrelsen riktar stödet för implementering framför allt till de verksamheter som aktivt efterfrågar det. Under året har återkopplingen från regioner och journalsystemsleverantörer varit förhållandevis låg, något som kan ha ett samband med pågående covid-19-pandemi men också med att drygt hälften av regionerna redan har journalsystem som implementerat den nationella källan för ordinationsorsak. Det kan också vara så att de integrationshandledningar som Inera tillhandahåller (se under rubriken *Stöd till systemutveckling*, nedan) ger ett tillräckligt stöd, och att man därför inte aktivt kontaktat Socialstyrelsen.

Stöd till systemutveckling

Som ett led i att aktivt stödja testning och implementering av den nationella källan för ordinationsorsak har Socialstyrelsen deltagit i E-hälsomyndighetens testarbete med Förskrivningskollen, en webbaserad ingång till den nationella läkemedelslistan (NLL)⁴. Förskrivningskollen ska, liksom andra vårdinformationssystem anslutna till NLL, kunna tillhandahålla funktionalitet för att hantera ordinationsorsaker. Systemet kommer bl.a. att fungera som en förskrivningslösning för vårdaktörer som inte har tillgång till ett vårdinformationssystem och en reservlösning när ordinarie förskrivningsstöd av olika tekniska skäl inte är tillgängliga. Socialstyrelsens del i testningen har varit inriktad mot att se hur Förskrivningskollen hanterar förskrivningsprocessen i sin helhet men har även omfattat gränssnittsfrågor ur ett användbarhetsperspektiv. Socialstyrelsens testarbete har dessutom riktats specifikt mot att bedöma hur kodsysteemets ordinationsorsaker har implementerats, däribland en kontroll avseende hur systemet hanterar ordinationsorsaker för utbytbara läkemedel, produkter som är parallellimporterade etc.

En integrationshandledning för den del av den nationella källan för ordinationsorsak som rör ändringsorsaker har tagits fram tillsammans med Inera. Uppdatering har skett även av motsvarande integrationshandledning för behandlingsorsaker. Båda integrationshandledningarna publicerades av Inera i september, i samband med releasen av Sil 6.0. Integrationshandledningarna

⁴ <https://www.ehalsomyndigheten.se/tjanster/yrkesverksam/forskrivningskollen/>

utgör ett stöd för systemutvecklare som ska integrera information om ordinationsorsaker i vårdens system. Utöver rent teknisk information adresseras även frågor om användbarhet samt patientsäkerhetsfrågor. Integrationshandledningarna finns tillgängliga via Ineras webbplats [4].

Socialstyrelsen har fått förfrågningar från applikationsutvecklare som önskar att informationen kan tillgängliggöras i XML-format utöver att, som idag, kunna nås som tjänster i Sil. Att den nationella källan för ordinationsorsak görs tillgänglig även via andra mekanismer än genom Ineras Sil-tjänster torde vara rimligt i förhållande till ”öppna data-direktivet”⁵ som bl.a. syftar till att göra offentlig information mer tillgänglig och kunna användas till innovationer. Myndigheten har utrett frågan och fört diskussioner med E-hälsomyndigheten om hur detta kan realiseras (se vidare under rubriken *Fortsatt arbete*, sidan 12).

I syfte att underlätta en användarvänlig integration av Infektionsverket och den nationella källan för ordinationsorsak har Socialstyrelsen tillsammans med Inera påbörjat ett arbete med att ta fram en nationell mappning mellan systemen. Infektionsverket, som förvaltas och tillhandahålls av Inera, är ett nationellt it-stöd för att lagra, bearbeta, sammanställa och visa information om vårdrelaterade infektioner, antibiotikaanvändning och vårdokumentation som har koppling till infektioner. Infektionsverket hantarerar ett urval ordinationsorsaker kopplade till antibiotika. Nationell mappning säkerställer att alla anslutna vårdgivare har möjlighet att skicka in data om ordinationsorsaker på samma sätt och att Infektionsverket har hög kvalitet på de data som följs upp.

Kommunikation och samverkan

Socialstyrelsen har inom ramen för uppdraget samverkat med följande aktörer:

- E-hälsomyndigheten
- Inera
- Folkhälsomyndigheten
- Läke-medelsverket
- Tandvårds- och läke-medelsverket

Samverkan med ovanstående aktörer har huvudsakligen rört områden där Socialstyrelsen identifierat att dokumentationen av ordinationsorsak kan ha en potentiell nytta eller där en organisation kontaktat myndigheten i motsvarande syfte. Diskussionerna har mynnat ut i intressanta aspekter att jobba vidare med, se under rubriken *Fortsatt arbete*, sidan 12.

Arbetet med den nationella källan för ordinationsorsak har presenterats i följande sammanhang:

- På den digitala e-hälsomässan Vitalis presenterades den nationella källan för ordinationsorsak som en del i Socialstyrelsens tema *Förutsättningar för ändamålsenlig dokumentation*. Temat som helhet var mycket uppskattat med aktiv publik enligt Vitalis utvärdering.

⁵ <https://www.digg.se/utveckling-av-digital-forvaltning/oppna-och-delade-data/>

- Status för arbetet med den nationella källan för ordinationsorsak rapporteras som en stående punkt på strategiskt samarbetsforum för den nationella läkemedelslistan eftersom ordinationsorsaker kommer att vara ett av de attribut som dokumenteras vid förskrivningar.
- Information om kodsystelet är en stående punkt på Socialstyrelsens råd för e-hälsa och gemensam informationsstruktur, E-hälsorådet⁶.
- Socialstyrelsen har på ett möte med referensgruppen för gemensam informationsstruktur diskuterat med regionerna om kravställning till journal-systemleverantörerna avseende hur den dokumenterade informationen om ordinationsorsaker ska/bör hittas, paketeras och presenteras på ett användbart sätt för kommande ordinatörer.
- Myndigheten har haft direktkontakt med enskilda regioner och leverantörer av vårdinformationssystem, som inkommit med frågor och synpunkter på kodsystelets utformning.
- Information om det pågående arbetet har spridits genom Socialstyrelsens webbplats och nyhetsbrev.

⁶ <https://www.socialstyrelsen.se/om-socialstyrelsen/organisation/rad-och-namnder/e-halsoradet/>

Fortsatt arbete

Förvaltningen av nationell källa för ordinationsorsak avser att följa förvaltningsprocessens effektivitet. Effekten av de åtgärder som redovisas under rubriken *Upprätthållande och vidareutveckling*, sidan 8, kommer att mätas under 2022.

För att kunna erbjuda kompletterande distributionsformer av innehållet i den nationella källan för ordinationsorsak har utredningsarbetet som omnämns under rubriken *Stöd till systemutveckling*, sidan 10, identifierat en tänkbar lösning liknande Läkemedelsverkets tillgängliggörande av det nationella substansregistret (NSL) och nationellt produktregister för läkemedel (NPL). För dessa tjänster produceras varje natt XML-filer som kan hämtas från Läkemedelsverkets hemsida. Även E-hälsomyndigheten har en motsvarande tjänst för att hämta information från produkt- och artikelregistret Vara. E-hälsomyndigheten har meddelat Socialstyrelsen att det är möjligt att tillgängliggöra informationen på föreslaget sätt. Det innebär att samma XML-filer som idag hämtas av Inera för integration med Sil kan tillgängliggöras på en server hos E-hälsomyndigheten för åtkomst även av andra intressenter. Socialstyrelsen avser att tillsammans med E-hälsomyndigheten diskutera en implementering enligt detta förslag.

Arbetet med en nationell mappning mellan Infektionsverktyget och den nationella källan för ordinationsorsak (se under rubriken *Stöd till systemutveckling*, sidan 10) planeras att fortsätta under 2022. Socialstyrelsen utför mappningen, Infektionsverktygets referensgrupp står för granskning och validering, och Inera för slutgiltigt godkännande. Inera ansvarar vidare för implementering av mappningen, kommunikation med regionerna och tekniska specifikationer. En mappning mellan nationell källa för ordinationsorsak och Infektionsverktyget kommer innebära viss förvaltning för att upprätthålla en korrekt och aktuell mappningsfil. Socialstyrelsen och Inera kommer tillsammans förvalta mappningsfilen. En första version av mappningen beräknas vara klar första kvartalet 2022.

Socialstyrelsen är en av flera myndigheter som ingår i en beredningsgrupp för en handlingsplan mot antibiotikaresistens 2021–2024. Handlingsplanen är en del av Folkhälsomyndighetens och Jordbruksverkets regeringsuppdrag om gemensamt ansvar för en nationell samverkansfunktion för arbetet mot antibiotikaresistens (S2020/09284). Arbetet med den nationella källan för ordinationsorsak är infogat som en aktivitet under mål 1, *Ökad kunskap genom stärkt övervakning*. Aktiviteten formuleras: ”Genom att säkerställa att Socialstyrelsen kan ta emot data om dokumenterad ordinationsorsak i läkemedelsregistret samt genom att verka för att den nya informationen som dokumenteras om ordinationsorsak kan utgöra ett effektivt och verkningsfullt instrument i arbetet mot antibiotikaresistens, bidrar myndigheten till ökad kunskap inom området.”

Socialstyrelsen har tagit kontakt med Folkhälsomyndigheten och företrädare för den nationella arbetsgruppen för Primärvårdskvalitet (PVQ)⁷ för att diskutera om arbetet med den nationella källan för ordinationsorsak kan stödja arbetet om orsak till antibiotikaförskrivning. Den initiala ingången har varit antibiotikaresistens men även andra områden, så som smärta och psykiatri, diskuterades som intressanta. Socialstyrelsen förutser fortsatta diskussioner och aktiviteter inom detta område.

⁷ <http://primarvardskvalitet.skil.se/>

Referenser

1. Verksamhetsplan 2021. Stockholm: Socialstyrelsen, 2021. Dnr 4271/2021
2. Nationell läkemedelsstrategi 2020–2022. Stockholm: Socialdepartementet och Sveriges Kommuner och Regioner, 2020.
3. Nationell källa för ordinationsorsak 2020 – Vidareutveckling och stöd till implementering. Stockholm: Socialstyrelsen, 2020. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2020-12-7064.pdf>
4. Inera AB, 2021. <https://inera.atlassian.net/wiki/spaces/OISIFLS/pages/336267822/Dokument+manualer#Integrationshandlingar>